RĂSPUNDEREA ȘI ROLUL ȘEFULUI DE STAT ÎN CADRUL SISTEMULUI CONSTITUȚIONAL MODERN

RESPONSIBILITY AND ROLE OF THE HEAD OF STATE IN THE MODERN CONSTITUTIONAL SYSTEM

Mihai BALABAN, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-4139-9620. E-mail: mihaibalaban94@yahoo.com

CZU: 342.511.5:342.4 **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8414098**

Abstract: *Historically, the institution of the „head of state" was imposed due to the necessity of the existence of a "national arbiter" vested with the competence to ensure both national unity and the proper functioning of state institutions. In this position, any head of state has a well-defined legal status, he has rights and obligations, but at the same time he bears responsibility for his actions in the exercise of his mandate. In this paper we will focus specifically on the role and legitimacy of the responsibility of the head of state, especially the President of the Republic of Moldova.*

Keywords: *head of state, Constitution, powers, responsibility of the head of state, legal (criminal) responsibility, political (constitutional) responsibility, dismissal, criminal responsibility.*

Adnotare

Un stat de drept care funcționează potrivit principiului separației și colaborării puterilor are în mod normal un șef de stat. Rolul și locul șefului de stat diferă în dependență de regimurile constituționale contemporane. Unul dintre cele mai importante roluri ale sale este de a veghea la respectarea constituției și la buna funcționare a autorităților publice, în acest scop exercitând funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate. Există sisteme constituționale care au la bază teoria unicității puterii care are ca consecință directă crearea organelor puterii în stat în care este constant încadrat și șeful statului. O altă categorie de sisteme constituționale au la bază teoria separației și colaborării puterilor, în care sistemul statal este construit pe cele trei mari puteri: legislativă, executivă și judecătorească, iar șeful statului

fiind încadrat de regulă în puterea executivă. Totodată, șeful statului nu poate fi în afara răspunderii. Astfel, constituțiile statelor stabilesc diverse mecanisme de răspundere a șefului de stat.

Scopul cercetării

Pornind de la premisele statului de drept, urmează să stabilim locul și rolul instituției șefului de stat, precum și identificarea criteriilor obiective și a modalităților cu privire la răspunderea șefului de stat.

Obiectivele trasate

În prezenta lucrare pentru a atinge scopul determinat trasăm următoarele obiective:

a) definirea noțiunii „șefului de stat" și determinarea locului și rolului șefului statului în cadrul autorităților publice;

b) elucidarea particularităților atribuțiilor șefului de stat, în special în Republica Moldova;

c) determinarea modalităților și legitimității răspunderii șefului de stat.

Considerații generale privind instituția șefului de stat

Actualmente un stat nu poate fi conceput fără un șef, oricât de simbolic ar fi rolul acestuia în unele sisteme politice. Ideea șefului de stat este legată de forma de guvernământ, unele sisteme constituționale fiind „fundamentate pe teoria unicității puterii", iar altele pe „teoria separației/echilibrului puterilor în stat", ambele având consecințe cât privește natura juridică a șefului de stat, raporturile sale cu parlamentul și atribuțiile sale". Instituția șefului statului are o îndelungată istorie, de multe ori un stat neputând fi conceput fără existența unui conducător al acestuia, iar alteori chiar persoana șefului de stat se confundă cu însuși statul, este cazul regelui Franței, Ludovic al XIV-lea care afirmă „L'etat c'est moi" , „statul sunt eu" [1].

De-a lungul istoriei, șeful de stat a fost un adevărat exponent al comunităților umane, dar cele mai multe ori acesta exercitând toate puterile în stat, puterea legislativă, executivă si judecătorească. Așadar, șeful de stat avea inițiativă legislativa, elabora legile, tot acesta stabilind politica externă și internă a statului, desigur, având și calitatea de judecător suprem, putând pronunța sentința cu moartea sau iertarea de pedeapsă. În prezent, instituția șefului statului cunoaște o mare diversitate, atât sub aspectul denumirii și modului de desemnare, cât și sub cel al rolului și atribuțiilor în cadrul sistemului constituțional. În sistemele constituționale moderne marcate de rolul crescând al Parlamen-

tului, instituția șefului de stat a trebuit să-și găsească echilibrul față de legislativ, deși, în doctrină, se susține despre o „slăbire" a instituției șefului de stat în majoritatea democrațiilor europene contemporane.

În dreptul public modern, ideea șefului de stat este legată de forma de guvernământ, concept prin care, de regulă, se răspunde la întrebarea cine exercită puterea în stat: o singură persoană (monocrația), un grup de persoane (oligarhia) sau poporul în mod direct (democrația). Un șef de stat este persoana publică, care reprezintă oficial unitatea națională și legitimitatea unui stat suveran. În funcție de forma de guvernare a țării și de separare a puterilor, șeful statului poate fi o figură ceremonială sau, concomitent, șeful guvernului.

În regimurile politice parlamentare (la monarhii sau republici parlamentare ca formă de guvernământ), funcțiile șefului statului poartă un caracter simbolic, de reprezentare, de obicei o figură ceremonială (eng. figurehead), rolul principal în puterea executivă bicefală revenindu-i Guvernului în frunte cu Primul ministru. Apoi în regimurile politice prezidențiale, funcțiile șefului de stat sunt decisive, dat fiind că el deține funcția de șef al Guvernului. În statele în care șeful statului este și șeful guvernului, șeful statului servește atât ca reprezentant public, cât și cel mai înalt lider politic, care supraveghează ramura executivă. Însă mai complicat stau lucrurile în regimurile politice semiprezidențiale în care puterea executivă este tot bicefală, ca și la regimul parlamentar, numai că șeful statului, în cazul dat, Președintele de republică, are mandat reprezentativ, iar Primul – ministru și Guvernul sunt investiți de către Parlament. Și în cadrul acestui tip de regim politic se duce o luptă permanentă dintre Președinte de Republică și Primul-ministru în raport cu exercitarea funcțiilor și atribuțiilor corespunzătoare. Prin urmare, locul instituției șefului statului este determinată de funcțiile în cadrul autorităților publice, precum și de regimul politic, pornind de la forma de guvernământ [2].

După cum am menționat supra, în prezent puterea șefului de stat s-a redus treptat ca urmare a rolului din ce în ce mai important pe care l-a dobândit Parlamentul, ca organ pluripersonal, în care interesele poporului erau mult mai bine reprezentate. Actualmente, în constituțiile unor state, precum și în Constituția Republicii Moldova, Parlamentul este proclamat de Constituție ca fiind „organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legiuitoare". În acest context, având în vedere faptul că și Constituția Republicii Moldova consacră Parlamentului caracter suprem, și cea mai înalta autoritate în

stat, apare întrebarea ce rol îl joacă Președintele Republicii Moldova în actuala structură constituțională, și dacă prin atribuțiile cu care acesta este învestit, Președintele mai poate reprezenta o adevărată putere în stat. În doctrină s-a remarcat că un președinte de republică numit de Parlament și responsabil în fața acestuia nu are o legătură formală cu cetățenii. De asemenea, aceștia nu dețin niciun mijloc de control asupra președintelui astfel ales. În schimb, un președinte ales direct de popor beneficiază de o susținere largă, cu condiția prezentării la vot a majorității corpului electoral [3, p. 368]. Într-o altă opinie, s-a constatat că alegerea Președintelui de către Parlament are ca rezultat așezarea lui în câmpul magnetic al confruntărilor dintre partidele politice și, bineînțeles, punerea lui la discreția acestora. Prin urmare, Președintele desemnat de autoritatea legiuitoare ar fi „un Președinte al Națiunii, fără ca Națiunea să-l fi dorit". Alegerea Președintelui prin sufragiu universal îl situează pe șeful statului în afara partidelor politice și „îi conferă legitimare originar democratică, temeiuri de autoritate și de imparțialitate" [4, p. 722].

Totuși, ținem să remarcăm faptul că în ultimul timp de legitimitatea electorală din ce în ce mai mare se bucură șeful de stat în detrimentul celorlalte autorități alese în mod direct de către cetățenii statului. În context, observăm că chiar în Republica Moldova procentul de participare la vot este mai superior în cazul alegerilor prezidențiale față de alegerile parlamentare. Prin urmare, observăm că la alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 prezența la vot a fost de 52,30%, iar la alegerile prezidențiale din 15 noiembrie 2020, prezența la vot a fost de 58,22%. Astfel, ne determină concluzia că poporul totuși este ghidat de concepția potrivit căreia Președintele reprezintă garantul națiunii.

Un șir de articole din Constituție descriu rolul președintelui Republicii Moldova în arhitectura statului. Totuși, remarcăm faptul că șeful de stat nu poate hotărî de ce salarii sau pensii au nevoie oamenii, câte spitale sau școli să se construiască, pentru că șeful statului nu face legi. Astfel, potrivit Constituției, președintele are rolul să vegheze la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. El este un mediator între puterile statului și între stat și societate

Reflecții cu privire la atribuțiile șefului de stat

În Constituția Republicii Moldova, rolul Președintelui este consacrat prin art. 77 alin. (2), care prevede că „Președintele Republicii Moldova reprezin-

tă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Totuși, chiar dacă unii cercetători sunt de părerea că Președintele Republicii Moldova nu deține aceleași atribuții pe care le avea până la reforma constituțională din anul 2000, observăm că ultima teză a articolului face referire la importanța deosebită pe care șeful de stat o are în domeniul apărării statului, acesta deținând si calitatea de comandant al forțelor armate. În această calitate, șeful de stat decide în situații cu totul excepționale, cum ar fi: starea de urgență, de asediu, declararea mobilizării generale sau parțiale, respingerea agresiunii armate. Astfel, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele este obligat să ia măsuri urgente pentru respingerea agresiunii și să le aducă neîntârziat la cunoștință Parlamentului. Cu toate acestea, Președintele Republicii Moldova este și președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, de aceea rolul șefului de stat în această procedură este unul însemnat, producător de efecte juridice. De asemenea, Președintele este cel care instituie starea de asediu și starea de urgenta în întreaga țară sau în unele localități, decizie pe care o supune Parlamentului spre încuviințare. Decretele emise de șeful statului în aceste situații sunt considerate în doctrină ca având natura juridică de acte administrative cu caracter normativ deoarece acestea produc efecte juridice erga omnes, fiind aplicabile unor categorii largi de subiecte.

Președintele Republicii Moldova participă la unele dintre cele mai importante raporturi constituționale, mai exact cele ce privesc desemnarea unui candidat pentru funcția de prim-ministru și numirea Guvernului pe baza votului de încredere acordat de Parlament. Această competență pe cât de importantă este pentru dezvoltarea armonioasă a unui stat, pe atât de mult a suscitat numeroase controverse în privința puterii cu care este învestit șeful statului. Potrivit procedurii de desemnare a unui candidat la funcția de premier, mai întâi, șeful statului se va consulta cu partidul care are majoritatea absolută în Parlament, iar, dacă nu există o asemenea majoritate, cu partidele reprezentate în Parlament. Așadar, în procesul de desemnare a unui candidat pentru funcția de prim-ministru, șeful statului nu se bucură de o adevărată forță discreționară, dreptul acestuia fiind nuanțat prin raportare la partidele parlamentare. Deși este recunoscut dreptul Președintelui de a desemna drept candidat pentru funcția de prim-ministru chiar și o persoană care nu este implicată politic, deci un tehnocrat, totuși, Președintele nu este pe deplin liber in alegerea făcută.

Totuși, cu privire la desemnarea candidatul pentru funcția de Prim- ministru, în jurisprudența sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că, în general, pentru a aprecia dacă Președintele Republicii poate fi suspendat din funcție și demis pentru faptul că a refuzat desemnarea candidatul pentru funcția de Prim- ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, trebuie avute în vedere următoarele aspecte. În primul rând, este important dacă prin refuzul său Președintele Republicii a încălcat o prevedere din Constituție și/sau o Hotărâre a Curții Constituționale. Acest element este important, deoarece, prin depunerea jurământului, Președintele țării este obligat să acționeze în spiritul Constituției și să manifeste respect față de hotărârile Curții Constituționale. Depunând jurământul, Președintele Republicii Moldova își asumă necondiționat, în mod public şi solemn, obligația de a acționa exclusiv în spiritul loialității față de Constituție și de a nu-și încălca jurământul în nicio împrejurare (a se vedea HCC nr. 2 din 24 ianuarie 2017, §§ 26-27) [5]. De asemenea, Curtea a reținut în doilea rând, că trebuie analizat dacă Președintele Republicii și-a respectat obligația imparțialității și a neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru. Această cerință derivă din jurisprudența Curții. Astfel, în Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015, Curtea a reținut că în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii trebuie să facă dovada imparțialității şi a neutralității sale politice, precum și a echidistanței sale față de toate grupurile parlamentare. Președintele nu are dreptul constituțional de a se suprapune grupurilor parlamentare, nu-i poate impune Parlamentului o anumită opțiune cu privire la persoana care va ocupa funcția de Prim-ministru și nu poate refuza desemnarea unui candidat propus de majoritatea parlamentară pentru faptul că candidatul are opțiuni politice diferite de ale sale (a se vedea §§ 94, 117 și 118 din Hotărârea citată). Astfel, dacă după consultări Președintele Republicii promovează un candidat propriu și refuză să desemneze candidatul propus de majoritatea parlamentară, Curtea a reținut că prin acest fapt Președintele țării ar anula scopul consultării fracțiunilor parlamentare, consultări care au loc pentru identificarea unui candidat susținut de majoritatea parlamentară, și ar încălca obligația imparțialității și a neutralității sale politice [6]. Această jurisprudență a fost utilizată pentru a înlătură blocajele instituționale care existau la acea dată în raporturile dintre șeful statului și alianța de partide care deținea majoritatea și care nu rezona cu interesele Președintelui.

Totuși, afirmam că șefului de stat îi revine un rol de „arbitru” și „mediator” pentru a veghea la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice, exercitând, în acest sens, funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate. Astfel, în Hotărârea nr. 35 din 12 decembrie 2017, Curtea Constituțională a reținut că Președintele Republicii trebuie să reprezinte un factor unificator pentru instituțiile statului, societate şi partidele politice. Șeful statului nu poate fi, în sine, un factor de blocaj politic sau instituțional. El nu trebuie să genereze conflicte. Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate. Soluționarea divergențelor apărute între puterile statului, precum și între partidele politice, pot fi realizate doar atunci când Președintele Republicii este un arbitru care se identifică cu interesul național, însă nu cu un partid politic. Președintele Republicii Moldova este obligat să acționeze în interesele întregii societăți, şi nu ale unei părți a acesteia, ale unui grup sau ale unui partid politic. În cadrul sistemelor parlamentare, șeful statului joacă rolul unui arbitru sau al unei puteri neutre, fiind detașat de partidele politice. Chiar dacă nimeni nu poate împiedica șeful statului să aibă opiniile şi simpatiile sale politice, mandatul pe care îl exercită este limitat. Președintele țării este un element important al sistemului politic, dar acesta nu este un partizan al politicului. Neutralitatea politică a Președintelui Republicii produce un impact asupra încrederii populației în respectiva funcție (a se vedea § 56-57 și 61-63 din Hotărârea citată) [7].

Cu privire la competențe, reținem că Constituția îi conferă președintelui un rol important în politica externă. Președintele încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, negociate de Guvern, și le supune spre ratificare Parlamentului, într-un termen rezonabil. (art. 86 din Constituție). Constituția stabilește și situațiile în care președintele interacționează cu Parlamentul. Orice lege aprobată de Parlament trebuie să treacă la promulgare de către președinte. Dacă șeful statului este de acord cu o lege, atunci o poate promulga. Dacă nu, are posibilitate să o retrimită în Parlament, sau, dacă o consideră neconstituțională, va trimite legea la judecătorii de la Curtea Constituțională.

O alta atribuție prin care șeful statului exercită puterea statală cu care este învestit, având, totodată, un drept discreționar în adoptarea deciziei este, desigur, inițierea unui referendum. Referendumul pe care Președintele îl poate iniția este unul consultativ, reglementat la art. 88 lit. f) din Legea fundamentală. Astfel, Președintele, după consultarea Parlamentului, îi poate cere

poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la problemele de interes național. Deși pare că aptitudinea șefului de stat este circumscrisă concursului organului legislativ, totuși, consultarea Parlamentului este pur formală, aceasta reprezintă o condiție de formă în procesul de inițiere a unui referendum. Consultarea Parlamentului este obligatorie de a fi solicitată, dar conținutul acesteia este facultativ pentru șeful statului, având posibilitatea de a ține cont sau nu de părerea organului legislativ.

Concluzionând, reținem că Președintele Republicii Moldova se bucură de anumite atribuții pe care acesta le poate exercita în mod arbitrar, fără concursul altor autorități statale, dar marea majoritate a competențelor sale se concretizează sub forma conlucrării cu autoritățile, prin solicitări, consultări, dări de seamă. Cu toate acestea, Președintele Republicii Moldova rămâne unul dintre pilonii democrației constituționale, bucurându-se de o legitimitate electorală puternică si exercitând, astfel, atribuțiile în numele poporului pe care îl reprezintă.

Răspunderea șefului și responsabilitatea față de popor

După cum am menționat supra, pe lingă exercitarea atribuțiilor șeful statutului nu poate fi în afara răspunderii. Astfel, în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat, este considerată a fi un element important al mecanismului de separare a ramurilor puterii în stat, a sistemului contemporan de „frâne și contrabalanțe" ca fundamente ale statului de drept. Referitor la răspunderea șefului de stat, susținem că Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că șeful statului nu poate fi în afara răspunderii [8].

În viziunea cercetătorilor români răspunderea șefului de stat (reglementată de Constituție) este una de natură politică și cuprinde, practic, două faze distincte [9, 742]: răspunderea politică propriu-zisă, pe care șeful statului și-o asumă (în condițiile art. 95 alin. (1) din Constituția României) față de Camera Deputaților și Senat și o răspundere față de popor, concretizată în referendumul organizat pentru demiterea Președintelui. O altă formă de răspundere a Președintelui este cea penală, care de asemenea este inițiată de către Parlament (Camera Deputaților și Senat), prin punerea sub acuzare pentru înaltă trădare, și finisată deja de Înalta Curte de Casație și Justiție a României (art. 96 din Constituția României).

Prin urmare, Constituția Republicii Moldova prevede două mecanisme de răspundere a Președintelui Republicii: răspunderea juridică (penală) și răspunderea politică (constituțională) [10].

Răspunderea juridică (penală) a Președintelui țării este reglementată de articolul 81 alin. (3) din Constituție. Acest articol prevede că Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care comite o infracțiune. Competența de judecată îi aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.

Răspunderea politică (constituțională) a Președintelui țării este prevăzută de articolul 89 din Constituție. Acest articol prevede că în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați [alin. (1)]. Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută [alin. (2)]. Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui [alin. (3)]. Totodată, remarcăm faptul că, în termeni universali, procedura demiterii șefului de stat mai este numită şi „impeachment", termenul fiind preluat din engleză, în traducere semnificând „punerea sub acuzare" sau „aducerea în fața tribunalului". În forma sa clasică, „impeachment-ul" reglementează înaintarea acuzării și recunoașterea vinovăției demnitarului public de către Parlament, ultimul acționând aici în calitate de instanță judecătorească [11].

Prin urmare, Președintele prin depunerea jurământului „acționează in interesele poporului". În acest context, reținem prin acțiunile sale președintele acționează în interesele poporului. În context, invocăm că fostul președinte francez Charles de Gaulle, în timp ce a dezvoltat Constituția a Franței (1958), a declarat că șeful statului ar trebui să întruchipeze l'esprit de la nation („spiritul națiunii"). Considerăm că pentru încălcarea jurământului de către șeful de stat, urmează a fi aplicat mecanismul democratic de răspundere, cum ar fi demiterea șefului de stat prin referendum.

În consecință, considerăm că prin depunerea jurământului șeful de stat își asumă responsabilitatea față de popor de a respecta Constituția. Prin sfidarea prevederilor Constituției, șeful de stat nesocotește poporul și prin

acțiunile sale aduce atingere ordinii constituționale a statului. În context, reiterăm constatările lui Aristotel care menționa că, „între un rege care conduce discreționar și un rege care se lasă condus de lege, ultima este varianta care se dovedea a fi net superioară primei. ” De asemenea, în viziunea lui Aristotel, „un rege condus de lege merită mai multă încredere decât un conducător care se poartă discreționar.” Prin urmare, susținem că dacă negam Constituția ar însemna să negam existenta statului și a poporului, precum și regulile de funcționare a statului care țin chiar de existenta lui. De asemenea, remarcăm faptul că fără Constituție statul nu poate exista, pentru că regulile de funcționare a statului au fost stabilite de popor prin adoptarea Constituției.

Concluzii

În consecință, remarcăm faptul că Constituția Republicii Moldova determină locul și rolul șefului de stat. Rezumând semnificația funcțiilor garantate prin dispozițiile constituționale, susținem că șeful statului, reprezentând statul reprezintă întregul popor și în cumul cu funcțiile reglementate de Constituție trebuie să fie imparțial, independent, neafiliat politic și numai pe această cale actele lui vor îmbrăca legalitate și legitimitate, condiție indispensabilă a statului de drept și democratic. În ceea ce privește răspunderea șefului de stat, remarcăm faptul că Constituția Republicii Moldova reglementează elemente ale instituției răspunderii șefului de stat și anume.

Astfel, șefului statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul. Din această perspectiva se poate susține că în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este un element important al mecanismului de separare a ramurilor puterii în stat a sistemului contemporan de frâne și contrabalanțe ca fundamente ale statului de drept. Totodată, considerăm că în statele în care nu există mecanisme clare de tragere la răspundere a șefului de stat, iar în consecință șeful statului își exercită atribuțiile în mod discreționar, nu poate fi vorba despre un stat de drept, pentru că un stat de drept nu poate avea alt scop decât să organizeze viața națiunii, în așa fel încât fiecare membru al comunității să fie sprijinit în direcția exercitări pe cât posibil de libere și de depline a tuturor capacităților sale, iar libertatea cetățeanului fiind principiul suprem al statului. În final, totuși, considerăm necesară instituirea răspunderii șefului de stat pentru încălcarea jurământului.

Referințe bibliografice:

1. Disponibil: https://www.rfi.ro/cultura-95634-pagina-de-istorie-ludovic-XIV-
2. Arseni A. Tratat de drept constituțional și instituții politice. Tratat – Ed. a 3-a, actualizată și restructurată, Vol. 1. Chișinău: CEP USEM, 2021.
3. Ionescu C. Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României. Editura Universul Juridic. București: 2013, p. 368.
4. Deleanu I. Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat. București: Ed. C.H. Beck, 2006. p.722
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24 ianuarie 2017.Disponibil: https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/a03322e62ef7fe3c262e012a-35c65e94
6. Ibidem
7. Hotărârea Curții Constituționale nr. nr. 35 din 12 decembrie 2017
8. htps://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_23_2020_96b_2020_rou.pdf
9. Ibidem
10. Ionescu C. Drept constituțional și instituții politice. Ediția a 2-a, revăzută. București: ALL BECK, 2004, p. 742
11. Constituția Republicii Moldova.
12. Disponibil: https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/0585789d9dd31b3e6f2a1cf9dc587a78
13. Zaporojan V. Demiterea Președintelui Republicii Moldova – variantă a „impeachment-ului" clasic. Disponibil: http://constitutia.md/demiterea-presedintelui-republicii-moldova-varianta-a-impeachment-ului-clasic/.